

Stas MADAN

ACCESUL LA RESURSELE FINANCIARE PENTRU FEMEILE CARE LANSEAZĂ SAU GESTIONEAZĂ AFACERI ÎN REPUBLICA MOLDOVA: REALITĂȚI, PROVOCĂRI ȘI PERSPECTIVE DE VIITOR

Cele mai mari provocări în afaceri întâmpinate de către femei se atestă la faza de inițiere și dezvoltare incipientă a firmelor, însuși luarea deciziei de a iniția o afacere și primii pași pentru a dezvolta afacerea. Numărul de femei în domeniul antreprenoriatului rămâne o minoritate, doar una din trei afaceri fiind conduse de femei.

Cota afacerilor conduse de bărbați care dețin un credit este mai mare decât cea condusă de femei, iar din perspectiva asigurării creditelor, afacerile inițiate, dezvoltate și gestionate de femei în calitate de conducătoare sunt evaluate cu un profil de risc mai ridicat comparativ cu afacerile la conducerea cărora se află bărbați.

Abilitatea economică a femeilor nu este doar lucrul corect de făcut, ci și lucrul inteligent de făcut. Aceasta implică un spectru larg de implicații, respectiv și instrumentarul de intervenție din partea statului și a societății ar trebui să fie corespunzător, inclusiv prin politici orientate susținerii accesului la finanțarea afacerilor inițiate de femei.

ACCESUL LA RESURSELE FINANCIARE PENTRU FEMEILE CARE LANSEAZĂ SAU GESTIONEAZĂ AFACERI ÎN REPUBLICA MOLDOVA: REALITĂȚI, PROVOCĂRI ȘI PERSPECTIVE DE VIITOR

Autor: **Stas Madan**

Acest produs a fost elaborat în cadrul proiectului „Parteneriate pentru liderismul femeilor și bună guvernare”, implementat de către Fundația Friedrich Ebert Moldova și AO „Institutum Virtutes Civilis”, cu susținerea financiară a Uniunii Europene și Friedrich-Ebert-Stiftung.

Conținut

LISTA ABREVIERILOR	1
INTRODUCERE. ANTREPRENORIATUL FEMININ ÎN REPUBLICA MOLDOVA	2
IMPORTANȚA EFORTURILOR DE ABILITARE ECONOMICĂ A FEMEILOR	3
CADRUL NORMATIV AL REPUBLICII MOLDOVA PRIVIND ACTIVITATEA DE ÎNTREPRINZĂTOR	4
BARIERELE PRINCIPALE ALE FEMEILOR PENTRU LANSAREA SAU EXTINDEREA AFACERILOR	4
SUPPORTUL STATULUI PENTRU ANTREPRENORIATUL FEMININ	8
CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI	11

1 ABREVIERI

AEF	Abilitarea Economică a Femeilor
BNS	Biroul Național de Statistică
OCDE	Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică
ODA	Organizația pentru Dezvoltarea Antreprenoriatului
ODD	Obiectivele de Dezvoltare Durabilă
ONU	Organizația Națiunilor Unite
p.p.	Puncte procentuale
SND	Strategia Națională pentru Dezvoltare
TIC	Tehnologii Informaționale și Comunicații

2

Introducere. Antreprenoriatul feminin în Republica Moldova

Ultimele date exhaustive despre prezența femeilor în antreprenoriatul local a fost publicat în anul 2020 în baza unui sondaj cuprinzător și reprezentativ de circa 9 mii de firme chestionate realizat de Biroul Național de Statistică în toamna anului 2018.

Datele sondajului¹ dat denotă o extindere a prezenței femeilor în afaceri. De exemplu, în anul 2017 aproximativ 33,9% din întreprinderi erau deținute sau gestionate de femei, cotă ce este cu 6,4 puncte procentuale mai mare decât cea înregistrată în 2009, când BNS a realizat o cercetare asemănătoare.

În pofida acestui fapt, femeile continuă să reprezinte o minoritate în cadrul comunității de afaceri cu rezerve de creștere importante, în condițiile în care acestea constituie peste jumătate din totalul populației rezidente a țării. Femeile rareori dețin afaceri de dimensiuni mijlocii și mari (circa 1,3%). Obstacole cum ar fi nivelul scăzut de capital inițial și finanțare bancară, lipsa de timp determină femeile să înceapă afaceri în medie de 2 ori mai mici. Acest fapt le dezavantajează, ceea ce are consecințe într-un nivel mai jos al profitabilității (cu circa 60%) și al productivității (cu circa 18%).

Femeilor de afaceri le este dificil să combine viața de familie cu cea profesională. Comparativ cu bărbații antreprenori, ponderea femeilor antreprenoare căsătorite este cu 10,2 p.p. mai mică, a celor divorțate – de 2 ori mai mare, iar a celor cu copii mai mici de vârsta de 7 ani - cu 7,9 p.p. mai mică. Totodată, pe cât nivelul de sofisticare a întreprinderii crește cu atât mai mult crește ponderea femeilor necăsătorite și divorțate.

Potrivit aceluiași studiu, în lipsa unui capital inițial suficient, femeile mult mai frecvent decât bărbații inițiază micro-afaceri de 0-1 salariați. În rândul șomerelor și casnicilor, mai mult de jumătate din afacerile femeilor au fost constituite din 0-1 salariați. În schimb, **atunci când femeile dispun de capital propriu inițial, acestea sunt predispu-se să deschidă afaceri mai mari decât bărbații.**

Spiritul de inițiativă și cel antreprenorial pare să nu fie atât de dezvoltat în rândul femeilor. Lipsa încrederii în sine, a abilităților și a competențelor necesare pentru inițierea unei afaceri, stereotipurile prezente în societate determină femeile să lanseze mai rar afaceri din proprie inițiativă (cu

12,1 p.p. mai puțin decât bărbații) și mai des să apeleze la suportul membrilor familiilor sale (cu 11,8 p.p. mai mult). Domeniile în care femeile mai ușor se lansează sunt comerțul cu amănuntul, serviciile hoteliere și restaurantele, alte servicii, însă au nevoie de suport atunci când deschid afaceri în domeniul agricol, construcțiilor, TIC, transporturilor și depozitării.

Cu toate acestea, **probabilitatea că femeile vor crea întreprinderi mijlocii și mari este mai mare.** Femeile întrec bărbații în ceea ce privește cota întreprinderilor mijlocii și mari obținute prin fondare (70% versus 68%). Deși încep activitatea de antreprenoriat de la afaceri mai mici, femeile ajung să crească întreprinderile mai rapid și să creeze mai multe locuri de muncă.

Resursele proprii reprezintă principala sursă de finanțare a capitalului inițial (pentru circa 68% din întreprinderi). În situațiile când acestea sunt insuficiente, antreprenorii recurg cel mai frecvent la împrumuturile de la rude sau prieteni (circa 19%) sau la împrumuturile bancare (circa 10%). Insuficiența mai mare de resurse financiare, determină femeile relativ mai frecvent decât bărbații să recurgă la împrumuturile de la rude și prieteni și la creditele bancare pentru deschiderea afacerilor.

Un sondaj realizat cu femei antreprenoare în anul 2021 relevă că inițierea unei afaceri sau extinderea acesteia este încă semnificativ influențată de lipsa de încredere și stereotipurile din societate. Obiectivul principal al sondajului în rândul femeilor dornice să înceapă sau să extindă propria afacere a fost de a identifica nevoile și barierele cu care se confruntă acestea. În urma sondajului elaborat asupra necesităților femeilor, dar și a dorinței de a-și dezvolta continuu abilitățile personale și profesionale, a-și transforma pasiunea în afacere, rezultatele arată că femeile, în momentul când își propun să treacă la o nouă etapă în viață și să își schimbe cariera sau să deschidă propria afacere, cele mai mari provocări cu care se confruntă sunt lipsa încrederii în sine, temeri și îndoieli și lipsa curajului de a acționa².

1 <https://moldova.unwomen.org/sites/default/files/Field%20Office%20Moldova/Attachments/Publications/2020/Women%20and%20men%20in%20entrepreneurship.pdf>

2 <https://moldova.unwomen.org/sites/default/files/Field%20Office%20Moldova/Attachments/Indicile%20de%20pregtire%20a%20femeilor%20in%20afaceri.pdf>

3

Importanța eforturilor de abilitare economică a femeilor

Deși nu există o definiție agreată a abilitării economice a femeilor (AEF), este clar că aceasta este una dintre componentele cele mai fundamentale ale realizării egalității de gen și a împuternicirii femeilor în sens mai larg. Abilitarea economică a femeilor nu este doar lucrul corect de făcut, ci și lucrul inteligent de făcut. Dacă femeile ar participa în viața economică în mod identic cu bărbații, aceasta ar adăuga până la 28 de trilioane USD, sau 26%, la produsul intern brut (PIB) global anual în 2025, în comparație cu un scenariu de afaceri obișnuit. Acest lucru este relevat în cadrul unei cercetări a McKinsey Global Institute din 2015³. Institutul Global McKinsey estimează, de asemenea într-o altă cercetare, că, dacă nu se iau măsuri pentru a contracara efectele COVID-19 asupra egalității de gen, creșterea PIB-ului global ar putea fi cu 1 trilion de dolari mai mică în 2030 decât ar fi dacă șomajul femeilor ar urma pur și simplu pe cel al bărbaților din fiecare sector. În schimb, luarea de măsuri acum pentru a promova egalitatea de gen ar putea fi valoroasă, adăugând 13 trili-

oane de dolari la PIB-ul global în 2030, în comparație cu scenariul regresiv de gen⁴.

AEF este integrată în cadrul Agendei 2030, iar Obiectivele de dezvoltare durabilă (ODD) și Grupul la nivel înalt al Secretarului General al Națiunilor Unite (ONU) pentru abilitarea economică a femeilor a fost înființat pentru a accelera progresul pe această temă.

Cu toate acestea, concentrarea numai pe AEF nu va duce automat la o egalitate sporită de gen, deoarece este nevoie să se abordeze și elemente mai largi ale dezechilibrelor de putere din societate și să se analizeze cauzele fundamentale ale inegalităților. În cadrul Dialogului de Politici inițiat de OCDE privind Abilitarea Economică a Femeilor⁵ au fost identificate 4 domenii de politici asupra cărora sunt focusate eforturile și intervențiile care pot genera beneficii multiple pentru femei, obiectivul fundamental al acestora fiind creșterea timpului disponibil pentru femei de a participa activ în viața economică a societății:

1. Servicii publice: asistență în sănătate, servicii de creșă, alte servicii publice și accesul la acestea, care reduc din timpul neplătit consumat de femei pentru a avea grijă de persoanele dependente, dar și îmbunătățesc sănătatea personală și a persoanelor dependente și măjorează timpul disponibil pentru activitate economică. De asemenea, la această categorie se referă serviciile de suport pentru angajare în câmpul muncii, asigurare a educației necesare profesionale și de reconciliere a vieții profesionale și cea de familie.
2. Infrastructura: de cele mai multe ori se consideră a fi neutră față de sexe, dar femeile sunt afectate disproporționat de lipsa accesului la rețele de apă sau electricitate, calitatea proastă a drumurilor și transport public inadecvat. Toate acestea cresc în mod direct timpul consumat pentru sarcini casnice. Studiile OCDE au identificat că asistența oficială de dezvoltare este cea mai slabă anume în sectorul de infrastructură, în pofida faptului că există evidență clară a faptului că infrastructura joacă un rol esențial în creșterea opțiunilor și oportunităților de participare în viața economică și reducerea orelor neplătite petrecute în activități casnice.
3. Protecția socială: acesta este domeniul de politici asociat cu reducerea sărăciei în rândurile femeilor. Dar, s-a dovedit că această categorie de politici au impact nesemnificativ asupra reducerii "sărăciei" de timp, care este un factor critic pentru creșterea implicării femeii în activități economice și obținerii independenței financiare.
4. Redistribuirea responsabilităților în gospodărie privind activitățile casnice: acestea se adresează la normele sociale și așteptările privind rolul femeii. Distribuția inegală a acestor sarcini afectează negativ timpul disponibil al femeii pentru implicarea în activitate economică și profesională. Intervențiile necesare pentru susținerea unei distribuții mai bune sunt reprezentate de politicile de concediu de îngrijire a copilului, adoptarea tehnologiilor de economisire a forței de muncă și adaptare a muncilor la necesitățile femeilor și ale familiei.

3 OECD, ANALYSIS OF DEVELOPMENT ASSISTANCE COMMITTEE MEMBERS' POLICIES IN SUPPORT OF WOMEN'S ECONOMIC EMPOWERMENT, <https://www.oecd.org/dac/2022-dac-members-women-economic-empowerment.pdf>

4 COVID-19 and Gender Equality: Countering the Regressive Effects, <https://www.empowerwomen.org/fr/resources/documents/2020/07/covid-19-and-gender-equality-countering-the-regressive-effects?lang=en>

5 <https://www.oecd.org/development/womens-economic-empowerment.htm>

4

Cadrul normativ al Republicii Moldova privind activitatea de întreprinzător

În Republica Moldova legislația națională stipulează obligația statului de a asigura femeilor și bărbaților șanse egale pentru desfășurarea activității de întreprinzător⁶.

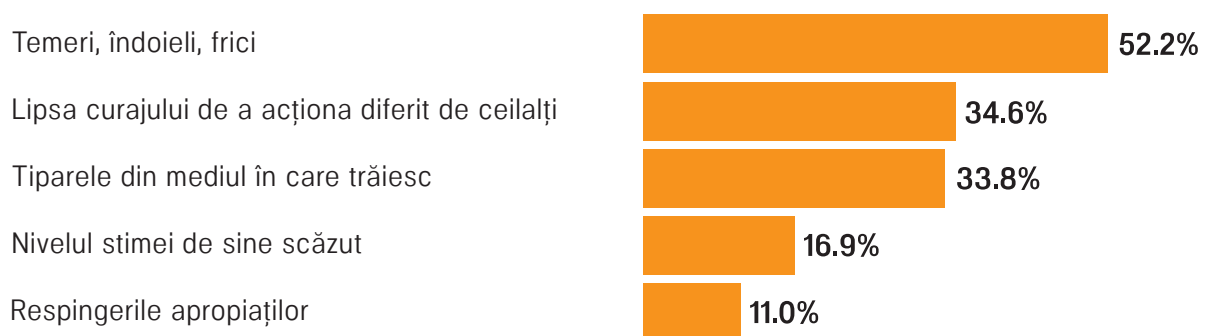
În ceea ce privește cadrul de politici publice, Strategia Națională de Dezvoltare „Moldova Europeană 2030”⁷, adoptată recent de legislativ, are în vedere inclusiv abilitarea economică a femeilor. Astfel, unul din pilonii viziunii SND de creștere a calității vieții și punere a omului în centrul proceselor de politici publice, reforme și dezvoltare ce au drept obiectiv final îmbunătățirea nivelului de trai al oamenilor și consolidarea rezilienței demografice este și: incluziunea socioeconomică, sistemul econo-

mic trebuind să ofere oportunități pentru încadrarea tuturor persoanelor, inclusiv a celor din grupurile vulnerabile. Totodată, SND mai prevede ca în strategiile sectoriale, indicatorii de referință din strategia națională să fie dezagregați conform unor criterii relevante, precum: sex, vârstă, mediu de reședință, aspect teritorial, statut ocupațional, dizabilitate, etnie și/sau limbă vorbită și alte dezagregări relevante pentru asigurarea principiului „Nimeni nu este lăsat în urmă”.

5

Barierile principale ale femeilor pentru lansarea sau extinderea afacerilor

Barierile principale ale femeilor pentru lansarea & extinderea afacerilor

Sursa: Sondajul Indicele de pregătire a femeilor în afaceri, ODIMM, UN Women. 2021

⁶ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=133167&lang=ro#

⁷ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:32006L0054>

Implicațiile pandemiei Covid asupra antreprenoriatului feminin

Una din realitățile pandemiei este că aceasta a diminuat egalitatea de șanse dintre femei și bărbați privind implicarea în activitățile de afaceri. Evaluările impactului COVID-19 asupra femeilor arată că pandemia a agravat inegalitățile legate de împărțirea responsabilităților de îngrijire. Măsurile instituționale luate pentru stoparea răspândirii virusului au inclus suspendarea serviciilor de îngrijire a copiilor, astfel încât povara activităților de îngrijire a revenit automat asupra membrilor gospodăriei, în special asupra femeilor. Peste 51,2% dintre femei au raportat că, în perioada pandemiei, numărul de ore dedicate activităților școlare cu copiii a fost mai mare și 54% dintre acestea au menționat că, în general, petrec mai mult timp activităților din gospodărie. Responsabilitățile casnice reprezintă cea mai mare parte a zilei unei femei – 4,6 ore în rândul populației totale și 3,8 ore în rândul femeilor angajate. Bărbații folosesc cea mai mare parte a timpului lor pentru muncă plătită – 3,9 ore în medie în rândul populației totale⁸. Aceste tendințe sunt validate și de cercetările OECD, reieșind din faptul că femeile din întreaga lume își asumă cea mai mare parte a sarcinilor suplimentare de îngrijire neremunerată, ceea ce le lasă mai puțin timp și energie pentru a se angaja într-o muncă plătită. Această situație este și mai agravată în țările în curs de dezvoltare, cu sectoare informale mari și lipsa unor sisteme cuprinzătoare de protecție socială.

Pandemia de COVID-19 a lovit minoritățile și femeile proprietare de afaceri în mod dis-

proporționat. Motivele includ faptul că aceste afaceri tind să fie concentrate în industriile cele mai afectate de pandemie, au amortizoare financiare relativ mici și acces limitat la diferite surse financiare. Întreprinderile deținute de femei sunt în medie mai mici și mai tinere în comparație cu afacerile deținute de bărbați. Este mai probabil ca aceștia să fie autofinanțați sau finanțați de prieteni și familie și să aibă mai puține active financiare. În plus, femeile au mai puțin acces la finanțare externă și niveluri mai scăzute de abilități financiare în comparație cu bărbații. Femeile antreprenori păstrează mai puține contacte profesionale, inclusiv consilii consultative sau consilieri profesioniști pentru a împărtăși sfaturi despre gestionarea riscurilor prin pandemie⁹.

Reieșind din constrângerile enunțate mai sus, realitățile pandemice au mai demonstrat și posibilitățile de adaptare mai lente ale afacerilor conduse de femei. După cum arată sondajul Băncii Mondiale derulat în perioada pandemiei¹⁰, în Republica Moldova afacerile conduse de bărbați au reușit într-o proporție mai mare să seteze regimuri de lucru de la distanță – 51% față de 23%, să introducă noi produse și servicii drept răspuns la pandemie – 20% vs 16 sau să ajusteze producția și / sau serviciile / 51% afaceri conduse de bărbați vs 38% afaceri conduse de femei. Și în acest caz impactul pandemiei este disproporționat în special pentru afacerile micro și mici, în timp ce în cazul afacerilor medii și mari diferențele sunt ne semnificative.

Accesul la finanțare prin prisma de gender

Cele mai recente și relevante date unde este analizat accesul la finanțare al firmelor inclusiv din perspectiva gender pot fi desprinse din sondajul Băncii Mondiale *Enterprise Survey*¹¹, desfășurat în anul 2019 pe un eșantion reprezentativ de 360 de întreprinderi și care evidențiază cele mai mari obstacole cu care se confruntă firmele din sectorul privat din Moldova.

În general, în Republica Moldova nivelul de penetrare al creditării în rândul firmelor este mai redus comparativ cu media din Europa & Asia Centrală, iar datele dezagregate din Moldova arată o accesare mai redusă a finanțărilor bancare a afacerilor conduse de femei comparativ cu afacerile conduse de bărbați. Astfel, dacă în țara noastră circa 23,6% din firme dețin un credit bancar/linie de credit, me-

⁸ https://unece.org/sites/default/files/2021-11/Childcare_WE_Covid-19_Moldova.pdf

⁹ https://www.oecd.org/cfe/leed/OECD_Webinar_Women_Entrepreneurship_Policy_and_COVID-19_Summary.pdf

¹⁰ <https://www.enterprisesurveys.org/en/covid-19/chart>

¹¹ <https://www.enterprisesurveys.org/en/data/exploreconomies/2019/moldova#finance>

dia din Europa și Asia centrală este de 41,2%. Totodată, în Moldova ponderea dată este cu 8,4 p.p mai mare în rândul afacerilor conduse de bărbați – 25,2%, comparativ cu afacerile conduse de femei – 16,8%.

Subiectul legat de garantarea creditelor și gaj este de asemenea unul în care abordarea per general în Moldova este mai dură decât media din regiune, iar afacerile conduse de femei sunt evaluate cu un profil de risc mai ridicat comparativ cu afacerile conduse de bărbați. Astfel, dacă în Europa și Asia centrală în medie doar 2 din 3 credite sunt garantate, în Moldova 9 din 10 credite sunt garantate. Totodată, ponderea dată în rândul femeilor este de 100%, comparativ cu 88,8% pentru afacerile conduse de bărbați. De asemenea, valoarea medie a garanției (gajului) aplicate pentru un credit în Moldova constituie 221%, comparativ cu 164% în Europa și Asia Centrală, raportul dat în rândul companiilor conduse de femei (299,5%), fiind cu aproape 50 la sută mai mare în comparație cu companiile conduse de bărbați (204,4%). O explicație a acestei discrepanțe ar putea fi și faptul că femeile derulează afaceri preponderent în sectorul serviciilor unde profilul de risc este mai mare din perspectiva creditării, dar la mijloc ar putea fi și aspecte de ordin mai subiectiv. De altfel, această explicație este validată și de un sondaj printre femei antreprenoare desfășurat în anul 2021, care relevă că principalele sectoare de activitate în care se avântă femeile antreprenoare sunt: servicii (educație/sănătate/divertisment) – 48 %, agricultură – 24%, industrie prelucrătoare – 12%, turism -7%, alte domenii – 9%. Astfel, femeile au tendința de

a se lansa mai frecvent în sectorul serviciilor, iar aceasta prezintă o provocare mai mare din perspectiva accesului la finanțare. De regulă, asemenea gen de afaceri posedă mai puține active acceptabile pentru instituțiile financiare în calitate de gaj, respectiv impedimentul asigurării cu gaj de regulă ar putea fi ceva mai pronunțat în cazul femeilor antreprenoare¹².

Nevoia de finanțări bancare a fost enunțată mai puțin de către firmele din Moldova (38,6) comparativ cu firmele din Europa și Asia centrală (59,8%), iar în Moldova interesul manifestat este mai mare de către afacerile conduse de femei (44,7%) vs bărbați 37,2%. Totodată, procentul declarat de firmele din Moldova a căror cerere de creditare a fost respinsă recent (37%) este de 4,5 ori mai mare comparativ cu media regională (8,1%). Din perspectivă de gen, în cazul indicatorului dat balanța înclină în favoarea întreprinderilor conduse de femei, unde procentul de cereri de creditare respinse (22,1%) este de aproape 2 ori mai mic comparativ cu afacerile gestionate de bărbați (41,3%). De asemenea, în mod surprinzător, procentul de firme care identifică accesul la finanțare drept o constrângere majoră în Moldova este de 2 ori mai mare în rândul celor conduse de bărbați vs femei – 32,3 vs 16,5%. O explicație a acestei evoluții ar putea fi ponderea și intensitatea mai redusă a interacțiunii pe care le au femeile antreprenoare cu instituțiile financiare, fapt ce creează o percepție relativă mai bună. În același timp, deloc surprinzător este că ponderea firmelor din Moldova pentru care accesul la finanțe este o constrângere majoră este de 2 ori mai mare raportat la media regională.

Activitatea de creditare a firmelor din Moldova din perspectiva gender

Indicator	Moldova	Europa & Asia Centrală
Procentul de firme cu un împrumut bancar/linie de credit	23.6	41.2
Afaceri conduse de femei	16.8	37
Afaceri conduse de bărbați	25.2	42.2
Proporția împrumuturilor care necesită garanții (%)	90.4	66.1
Afaceri conduse de femei	100	66.2
Afaceri conduse de bărbați	88.8	66
Valoarea garanțiilor necesare pentru un împrumut (% din valoarea împrumutului)	221.2	164

¹² <https://moldova.unwomen.org/sites/default/files/Field%20Office%20Moldova/Attachments/Indicile%20de%20pregtire%20a%20femeilor%20in%20afaceri.pdf>

Indicator	Moldova	Europa & Asia Centrală
Afaceri conduse de femei	299.5	165.6
Afaceri conduse de bărbați	204.4	165
Procentul de firme care nu au nevoie de un împrumut	38.6	59.8
Afaceri conduse de femei	44.7	62.9
Afaceri conduse de bărbați	37.2	59.1
Procentul de firme a căror cerere recentă de împrumut a fost respinsă	37	8.1
Afaceri conduse de femei	22.1	6.5
Afaceri conduse de bărbați	41.3	8.4
Procentul de firme care identifică accesul la finanțare drept o constrângere majoră	29.4	14.5
Afaceri conduse de femei	16.5	13
Afaceri conduse de bărbați	32.3	14.7

Sursa: Banca Mondială, Enterprise Survey, 2019

Cât privește finanțarea investițiilor, de regulă afacerile conduse de femei dispun de mai puține resurse proprii și apelează mai frecvent la instituțiile financiare. În Moldova, ponderea firmelor care utilizează băncile la finanțarea in-

vestițiilor este de 13,8%, adică de circa 2 ori mai puțin comparativ cu media regională. Totodată, companiile gestionate de femei fac uz mai frecvent de credite investiționale – 32,5% în raport cu cele conduse de bărbați – 11,1%.

Modul de finanțare a investițiilor de către firmele din Moldova

Indicator	Moldova	Europa & Asia Centrală
Procentul de firme care folosesc băncile pentru a finanța investiții	13.8	27.5
Afaceri conduse de femei	32.5	23.7
Afaceri conduse de bărbați	11.1	28.3
Proporția investiției finanțate intern (%)	82.9	73.3
Afaceri conduse de femei	50.6	74.6
Afaceri conduse de bărbați	87.8	72.9
Proporția investițiilor finanțate de bănci (%)	10.7	15.7
Afaceri conduse de femei	30.6	14.2
Afaceri conduse de bărbați	7.7	16

Sursa: Banca Mondială, Enterprise Survey, 2019

Modelul de finanțare a capitalului circulant arată că în Moldova ponderea firmelor care utilizează băncile este apropiat între cele conduse de femei (21,3%) și cele conduse de bărbați (23,9%), în timp ce în cazul creditului de la furnizor se atestă o discrepanță mai mare. Astfel, dacă aproape 1 din 3 firme conduse de bărbați

fac uz de creditul de la furnizor, doar 11,5% din cele conduse de femei fac uz de această posibilitate. O asemenea diferență ar putea fi explicată atât de sectoarele preponderente de activitate, dar și de un nivel de încredere mai redus cu care încă sunt privite femeile antreprenoare în societate.

Modul de finanțare a capitalului circulant de către firmele din Moldova

Indicator	Moldova	Europa & Asia Centrală
Procentul de firme care folosesc băncile pentru a finanța capitalul de lucru (circulant)	23.4	32.3
Afaceri conduse de femei	21.3	26.9
Afaceri conduse de bărbați	23.9	33.5
Procentul de firme care utilizează creditul furnizorului/clientului pentru a finanța capitalul de lucru	28.4	22.5
Afaceri conduse de femei	11.5	19.3
Afaceri conduse de bărbați	32.1	23.2
Proporția capitalului de lucru finanțat de bănci (%)	9	11.5
Afaceri conduse de femei	9.9	10
Afaceri conduse de bărbați	8.7	11.9

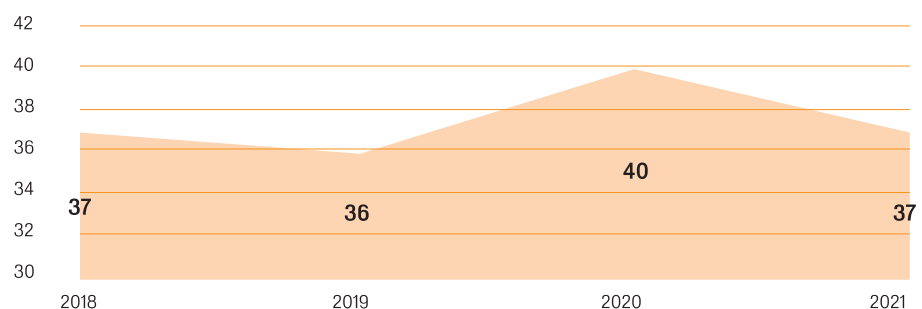
Sursa: Banca Mondială, Enterprise Survey, 2019

6 Suportul statului pentru antreprenoriatul feminin

Datele privind măsurile de sprijin pentru antreprenori prin intermediul programelor de stat relevă că din perspectiva de gen modul de suport este unul inclusiv și non-discriminatoriu. Organizația pentru Dezvoltarea Antreprenoriatului (ODA) este instituția publică cu misiunea de a susține dezvoltarea antreprenoriatului în Republica Moldova de la inițierea unei afaceri, la internaționalizarea acesteia. Printre obiectivele acesteia se numără i) susținerea dezvoltării antreprenoriatului, ii) oferirea asistenței financiare nerambursabile, iii) consolidarea capacității întreprinderilor de administrare eficientă a afacerilor, prin oferirea de instruire, mentorat, consultanță și infrastructură de suport, iv) facilitarea accesului la finanțare prin

emiterea garanțiilor financiare și de stat și v) asigurarea dialogului public privat. Datele ODA privind beneficiarii programelor de stat de sprijin pentru IMM-uri dezagregate după gen relevă că în perioada 2018-2021 ponderea femeilor beneficiare de suport a oscilat între 36 și 40% din total. Având în vedere că cercetarea BNS menționată mai sus arată că la nivel de țară în medie 1 din 3 afaceri sunt conduse de femei, cota femeilor beneficiare de suport în cadrul programelor ODA este mai mare, ceea ce validează caracterul echitabil și non-discriminatoriu din această perspectivă. Un aport la obținerea acestui rezultat se datorează și existenței în meniul de programe ODA al unui program dedicat pentru susținerea antreprenoriatului feminin – Femei în Afaceri.

Ponderea femeilor participante la programele de stat de sprijin pentru IMM-uri

Sursa: datele ODA

Programul Femei în Afaceri este cel mai mare program dedicat susținerii femeilor în afaceri cu acordare de grant în Moldova. Scopul Programului¹³ este oferirea suportului financiar și non-financiar prin acordarea granturilor pentru investiții și servicii relevante pentru dezvoltarea afacerilor de către femei. Programul a fost orientat spre atingerea următoarelor obiective: i) Creșterea oportunităților economice pentru femei, prin reducerea barierelor la inițierea sau dezvoltarea unei afaceri; ii) Facilitarea accesului la investiții și asistență pentru dezvoltarea afacerilor gestionate de femei, menite să completeze suportul financiar și non-financiar disponibil la moment pentru femeile antreprenoare din Republica Moldova; iii) Crearea unui

model național integrat de suport pentru dezvoltarea antreprenorialului feminin, care vizează diferite etape de dezvoltare a businessului: de la planificarea afacerii (inițiere) - la întreprinderi nou create și până la afaceri în creștere; iv) Consolidarea infrastructurii naționale de suport a IMM-ilor, prin extinderea serviciilor oferite în scopul reducerii obstacolelor specifice pe care le confruntă femeile în afaceri și v) Contribuirea la realizarea politicilor prioritare privind egalitatea de gen și dezvoltarea economică. Programul este destinat femeilor care planifică să-și inițieze sau extindă afacerile, în special în zonele rurale și acordă suportul pentru femeile antreprenoare la 2 etape diferite de dezvoltare a afacerii:

În perioada 2019-2021 proiectele investiționale a peste 500 de afaceri create și gestionate de femei au fost aprobate spre finanțare, acestea beneficiind cumulativ de finanțări nerambursabile în sumă de 78,5 milioane Lei. Acest suport din partea statului a generat investiții totale în sumă de 115 milioane Lei, în timp ce numărul locurilor de muncă preconiza-

te de a fi create a fost de 1190. Este de menționat că în perioada analizată cel mai mare volum de sprijin în cadrul programului dat a fost acordat în anul 2020. De asemenea, cele mai multe granturi asimilate au fost în cuantumul maxim admisibil de 165 mii Lei. Prin urmare, valoarea medie a unui grant acordat a constituit 154 mii Lei per beneficiar.

Principali indicatori a Programului de stat Femei în Afaceri

Indicator	2019	2020	2021
Număr proiecte investiționale aprobate spre finanțare	178	235	96
Suma granturilor aprobată spre finanțare, mil. Lei	23.37	37.54	17.6
Volumul investițiilor preconizate în economie, mil. Lei	33.04	54.74	27.2
Numărul locurilor de muncă create preconizate	590	293	307

Sursa: Organizația pentru Dezvoltarea Antreprenoriatului

¹³ <https://www.oda.md/ro/despre-pfa>

În formatul actual, valabilitatea Programului Femei în Afaceri a expirat la finele anului 2022, dar autoritățile planifică în prima parte a anului curent lansarea unui nou program dedicat femeilor antreprenoare. Istoricul programului Femei în Afaceri a început în anul 2016, când a fost aprobat ca un program-pilot din portofoliul ODA. Ulterior, în anul 2019¹⁴ programul a fost prelungit până în anul 2022. La momentul actual, Ministerul Economiei și ODA planifică să asigure continuitate, iar aprobarea unui nou program destinat femeilor în afaceri se regăsește în Planul de acțiuni al Guvernului pentru anul 2023, acțiunea fiind planificată pentru trimestrul doi¹⁵. Per total, în perioada 2016-2022 prin intermediul Programului au fost instruite peste 1200 femei în domeniul antreprenorial și ghidate în elaborarea proiectelor investiționale, iar 762 proiecte investiționale au fost finanțate în sumă cumulativă de 114 milioane lei.

Elementul-cheie al programelor de susținere și abilitare economică a femeilor este componenta educațională, care asigură, pe de o parte, cunoștințele necesare pentru a avea o capacitate sporită de integrare în activități economice atât profesionale, cât și antreprenoriale, iar, pe de altă parte, fortificarea încrederii și confidenței în propria persoană și capacitatea de a realiza activități noi, care să-i asigure un venit. Suportul financiar este la fel de important și aparent cele mai de succes programe sunt cele care combină armonios aceste componente sau asigură parteneriate prin care beneficiarele instruirilor pentru abilitare economică sunt asigurate cu soluții facilitare de accesare a finanțărilor pentru afacerea concepută¹⁶.

În afară de programele ODA, la nivelul politicilor de stat cu impact financiar femeile sunt încurajate pentru implicare în administrarea

facerilor agricole prin oportunitatea obținerii unei subvenții majorate. Astfel, legea cu privire la principiile de subvenționare în dezvoltarea agriculturii și mediului rural¹⁷ stipulează că în vederea încurajării și stimulării activităților agricole prioritare, subvențiile acordate în condiții generale din valoarea investiției eligibile se majorează la cererea producătorului agricol cu cel puțin 15% pentru tinerii fermieri, femeile-fermieri și migrantii reveniți.

Dincolo de suportul direct din partea statului, eforturile de abilitare economică a femeilor sunt susținute semnificativ și de comunitatea donatorilor, care contribuie la materializarea unor proiecte concrete de suport. În acest sens, pot fi menționate unele activități precum: i) Programul național de instruire în domeniul IT pentru fete și femei – care ajută femeile să obțină o nouă carieră în domeniile IT și le sprijină în angajarea în câmpul muncii¹⁸, ii) Programele de pre-accelerare pentru femei – cursuri intensive scurte pentru femeile care doresc să-și deschidă propriile întreprinderi¹⁹, iii) Proiectul Abilitarea tinerelor femei cu mijloace de trai durabile prin turism în Moldova – oferă consolidarea capacităților femeilor care lucrează în domeniul turismului sau iv) Programul de mentorat în afaceri pentru femei, destinat doamnelor din întreaga țară care dețin o afacere, sau sunt în poziție de management, și au înfruntat provocări majore din cauza crizei cauzate de COVID-19²⁰. Totodată, tot cu suportul donatorilor și pentru o mai bună coordonare a eforturilor de reducere a inegalităților economice dintre femei și bărbați în anul 2022 a fost lansată Foaia de parcurs pentru abilitarea economică a femeilor²¹ – elaborată de Consiliul Economic, care reprezintă un plan de acțiuni cu scopul de a promova abilitarea economică a femeilor.

¹⁴ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=118431&lang=ro#

¹⁵ https://particip.gov.md/ro/document/stages/*/10002

¹⁶ <https://www.expert-grup.org/ro/biblioteca/item/2146-evaluarea-impactului-programelor-de-suport-pentru-abilitarea-economica-a-femeilor&category=7>

¹⁷ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=133357&lang=ro#

¹⁸ <https://tekwill.md/event/a-fost-lansat-programul-national-de-instruire-in-domeniul-it-pentru-fete-si-femei/>

¹⁹ <https://xy.md/ro/programs/pre-accelerator-4>

²⁰ <https://afam.md/proiecte/programul-de-mentorat-in-afaceri-pentru-femei-business-mentoring/>

²¹ <https://consecn.gov.md/2022/05/13/a-fost-lansata-foia-de-parcurs-privind-abilitarea-economica-a-femeilor/>

7

Concluzii și recomandări

Abilitarea economică a femeilor nu este doar lucrul corect de făcut, ci și lucrul inteligent de făcut. Aceasta implică un spectru larg de implicații, respectiv și instrumentarul de intervenție din partea statului și a societății ar trebui să fie corespunzător. Pentru fructificarea rezervelor de creștere reprezentate de o mai bună prezență a femeilor în mediul de afaceri din Republica Moldova sunt recomandate următoarele seturi de activități:

Îmbunătățirea în continuare a cadrului normativ și de infrastructură pentru a oferi oportunitatea de integrare și reintegrare rapidă a femeilor în activitățile economice. Datele statistice relevă în mod cert că cele mai mari disparități economice bărbați – femei se manifestă în cadrul grupelor de vârstă când femeile ies din circuitul economic pentru a avea grijă de copii²². În acest sens, crearea premiselor pentru reintegrarea mai rapidă a femeilor în activități economice poate atenua aceste disparități. Acțiunile Guvernului, integrate convențional în cadrul Programului Familia²³, în special în partea ce permite femeilor să iasă mai rapid din concediul de maternitate în condiții favorabile, sunt salutare. Totodată, crearea de mini-creșe de tip familial, inclusiv prin încurajarea întreprinderilor de a oferi asemenea facilități, trebuie să constituie o prioritate.

Adoptarea unui nou program destinat femeilor antreprenoare în portofoliul ODA. Noul Program va trebui să se axeze în continuare preponderent pe afacerile debutante sau aflate la faza inițială de dezvoltare. Datele statistice reflectă că cea mai mare provocare în afaceri pentru femei este însuși decizia de a iniția o afacere și primii pași pentru a dezvolta afacerea, în timp ce pentru afacerile medii și mari diferențele sunt practic inexistente. Focusul noului program va trebui să-l constituie componenta de educație antreprenorială combinată cu suportul financiar nerambursabil. Totodată, reieșind din faptul existenței a numeroase stereotipuri în societate, iar multe

femei se simt stigmatizate pentru a iniția o afacere, se recomandă ca componenta informațională și de promovare a exemplilor de succes să fie parte integrantă a programului. Aceasta ar putea fi realizat inclusiv prin atragerea în cadrul instruirilor a unor femei de afaceri de succes care să împărtășească experiența și sfaturi utile și practice. Nu în ultimul rând, este recomandabil ca similar programului Start pentru Tineri, noul program să prevadă și opțiunea contractării unor credite la rate preferențiale. Or, datele sondajelor relevă pe alocuri o necesitate mai mare de finanțări bancare pentru femei în condițiile în care creditele de la furnizor sunt utilizate într-o proporție mult mai redusă comparativ cu bărbații. De asemenea, recomandarea este argumentată și de tendința instituțiilor financiare de o evaluare mai dură a cerințelor de gaj pentru femei reieșind din concentrarea preponderentă în sectoare cu profil de risc mai ridicat.

Susținerea în continuare din partea comunității donatorilor pentru implementarea unor proiecte care să promoveze eficient antreprenoriul feminin. Prioritățile de asistență și suport ar putea fi direcționate pentru: i) cursuri de antreprenoriat combinate cu mentorat practic pe principalele domenii de interes, ii) asigurarea platformelor de socializare și relaționare de business atât între femei, dar și cu platformele generale de comunicare de afaceri, iii) dezvoltarea de programe educaționale antreprenoriale; iv) dezvoltarea de programe care să încurajeze participarea femeilor în sectoarele unde există cele mai mari discrepanțe de gen.

Îmbunătățirea datelor statistice prin prisma gender pentru o mai bună monitorizare a constrângerilor și progreselor înregistrate. De exemplu, întreprinderile care depun rapoartă la BNS ar putea bifa genul administratorului, iar ulterior BNS să prezinte indicatorii firmelor inclusiv din perspectiva afacerilor conduse de bărbați și afacerilor conduse de femei.

²² <https://www.expert-grup.org/ro/biblioteca/item/2146-evaluarea-impactului-programelor-de-suport-pentru-abilitarea-economica-a-femeilor&category=7>

²³ <https://familia.gov.md/>

DESPRE AUTOR

STAS MADAN

IMPRESSUM

Friedrich-Ebert-Stiftung Moldova

Website: www.fes-moldova.org

Facebook: Friedrich Ebert Stiftung Moldova

Email: fes@fes-moldova.org

AO „Institutum Virtutes Civilis”

Website: www.ivcmoldova.org

Facebook: @InstitutumVirtutesCivilis

Email: ivc.moldova@gmail.com

Acest produs a fost elaborat în cadrul proiectului „Parteneriate pentru liderismul femeilor și bună guvernare”, implementat de **Fundația „Friedrich Ebert” Moldova** și **AO „Institutum Virtutes Civilis”** cu suportul financiar al **Uniunii Europene** și **Fundației „Friedrich Ebert”**.

Opiniile exprimate în analiză sunt cele ale autorului și nu reflectă neapărat viziunile donatorilor.

Acest material poate fi preluat, utilizat și/sau citat doar cu indicarea sursei.

Datele privind măsurile de sprijin pentru antreprenori prin intermediul programelor de stat relevă că din perspectiva de gen modul de suport este unul inclusiv și non-discriminatoriu. Datele ODA privind beneficiarii programelor de stat de sprijin pentru IMM-uri relevă că în perioada 2018-2021 ponderea femeilor beneficiare de suport a oscilat între 36 și 40% din total. Existența unui program dedicat femeilor în afaceri a contribuit la atingerea acestei echități.

Cele mai mari disparități economice bărbați / femei se manifestă în cadrul grupelor de vârstă când femeile ies din circuitul economic pentru a avea grijă de copii. Crearea premiselor pentru reintegrarea mai rapidă a femeilor în activități economice poate atenua aceste disparități. Acțiunile Guvernului, în special în partea ce permite femeilor să iasă mai rapid din concediul de maternitate în condiții favorabile, crearea de mini-creșe de tip familial, inclusiv prin încurajarea întreprinderilor de a oferi asemenea facilități, trebuie să constituie o prioritate.

Un nou program pentru susținerea femeilor în afaceri va trebui să se axeze în continuare preponderent pe afacerile debutante sau aflate la faza inițială de dezvoltare. O componentă importantă a noului program va trebui să-l constituie educația antreprenorială combinată cu suportul financiar nerambursabil. Reieșind din faptul existenței a numeroase stereotipuri în societate, se recomandă ca componenta informațională și de promovare a exemplelor de succes să fie parte integrantă a programului.

Mai multe informații despre acest subiect pot fi găsite aici:

www.fes-moldova.org
www.ivcmoldova.org

